

ΓΙΑΤΙ ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΤΣΙΟΥΚΑΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Μονότονα ίδιες απαντήσεις σε διαφορετικής τάξης ερωτήματα...

Από την υιοθέτηση του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας του 1955 έως σήμερα οι βασικές επιλογές της ελληνικής έννομης τάξης σε σχέση με το ποιος είναι και το ποιος και πώς γίνεται Έλληνας πολίτης παραμένουν επί της ουσίας οι ίδιες, με μόνη αξιοσημείωτη εξαίρεση τις αλλαγές που επήλθαν στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '80 σε σχέση με την ιθαγένεια των γυναικών και των παιδιών τους με γνώμονα την προώθηση της ισότητας των φύλων. Ενώ πριν, οι γυναίκες λογίζονταν ως παρακολουθήματα της ιθαγένειας του άνδρα τους, εφεξής έχουν τη δική τους αυτόνομη ιθαγένεια που μπορούν να κληροδοτούν και αυτές στα παιδιά τους. Κατά τη διάρκεια όλων αυτών των ετών υπήρξαν επιμέρους παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση ειδικότερων ζητημάτων, περισσότερο ή λιγότερο σημαντικών κάθε φορά. Οι παρεμβάσεις αυτές, όμως, ποτέ δεν έθεσαν στις διαδικασίες κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας κανόνες που να αρμόζουν σ' ένα σύγχρονο κράτος δικαίου, όπως φιλοδοξεί (να είναι) ή επαίρεται πως είναι το ελληνικό, ούτε και αμφισβήτησαν την αυστηρή εμμονή του ελληνικού δικαίου ιθαγένειας στην αρχή του αίματος που επιβάλλει τον κανόνα ότι «Έλληνας γεννιέσαι, δεν γίνεσαι». Οι διαρκείς τροπολογίες του ελληνικού δικαίου της ιθαγένειας οδήγησαν στην ανάγκη μιας νέας κωδικοποίησης.

Η χαμένη ευκαιρία του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας του 2004

Η σημαντικότερη ευκαιρία για μια πραγματική μεταρρύθμιση του ελληνικού δικαίου ιθαγένειας χάθηκε με την υιοθέτηση του νέου Κ.Ε.Ι. το Νοέμβριο του 2004

Ο Δημήτρης Χριστόπουλος και ο Γρηγόρης Τσιούκας είναι μέλη της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

(ν.3284/2004). Το εν λόγω νομοθέτημα προέκυψε από την ανάγκη να απαλλαγεί το ελληνικό δίκαιο ιθαγένειας από τη διασπορά, τον κατακερματισμό και την αποσπασματικότητα των σχετικών διατάξεων. Και πράγματι, καταφέρνει να καταγράψει και να ταξινομήσει με τρόπο συστηματικό τις ρυθμίσεις του ελληνικού δικαίου ιθαγένειας σ' ένα συνεκτικό νομικό κείμενο διευκολύνοντας έτσι τόσο τον εφαρμοστή του δικαίου ιθαγένειας, όσο και τον κάθε ενδιαφερόμενο.

Ωστόσο, και παρά τις διακηρύξεις του νομοθέτη περί ενός σύγχρονου Κώδικα Ιθαγένειας εναρμονισμένου προς το ισχύον Σύνταγμα, ο Κ.Ε.Ι. του 2004 δεν πραγματοποιεί κάποιο ουσιαστικό άνοιγμα προς την κατεύθυνση του εκσυγχρονισμού του κανονιστικού περιεχομένου των διατάξεων του ελληνικού δικαίου ιθαγένειας. Αντιθέτως, διατηρεί παρωχημένες και μάλλον ασύμβατες στο πλαίσιο ενός σύγχρονου κράτους δικαίου ρυθμίσεις. Στο νομικό αυτό πλαίσιο είναι αναπόφευκτη η δημιουργία και η εδραίωση ενός καθεστώτος αδιαφάνειας, αυθαιρεσίας και αδικαιολόγητης διακριτικής μεταχείρισης. Οι εντυπώσεις από την εμπέδωση αυτού του καθεστώτος, στην πράξη κάθε άλλο παρά διασκεδάζονται, καθώς δεν λείπουν οι περιπτώσεις αδικαιολόγητων και υπέρμετρων καθυστερήσεων, ακόμη και δεκαετίας από την υποβολή μιας αίτησης πολιτογράφησης, ή και απορριπτικές αποφάσεις σε αιτήματα πολιτογράφησης προσώπων που δεν είναι σαφές στον καλοπροαίρετο τρίτο για ποιο λόγο αντιμετωπίζουν την αρνητική στάση της ελληνικής διοίκησης.

“Δεν θα γίνεις Έλληνας ποτέ”...

Χαρακτηριστική είναι η πραγματικότητα της άκρως επιφυλακτικής, αν όχι απόλυτα αρνητικής, στάσης απέναντι στα αιτήματα πολιτογράφησης αλλοδαπών που προέρχονται από όμορες χώρες, ακόμη και εάν πρόκειται για πρόσωπα που όχι μόνο δια-

μένουν για μακρό χρονικό διάστημα στην Ελλάδα, αλλά είναι και σύζυγοι ή/και γονείς Ελλήνων πολιτών. Παραδόξως, οι αλαλαγοί των «τσολιάδων» χουλιγκάνων του καλοκαιριού του 2004 δεν ήταν νομικά ατεκμηρίωτοι ανεξαρτήτως εάν το ήξεραν: «δεν θα γίνεις Έλληνας ποτέ» απαντά συστηματικά και η ελληνική διοίκηση στους περισσότερους που ζητούν την ιδιότητα του Έλληνα πολίτη.

Η χαμένη ευκαιρία του 2004, όμως, δεν περιορίζεται μόνο στην άρνηση της ελληνικής έννομης τάξης να εναρμονιστεί με τις αξιώσεις ενός σύγχρονου κράτους δικαίου, αλλά εντοπίζεται περαιτέρω και στην ευλαβική προσήλωση του νέου Κ.Ε.Ι. στην αρχή του αίματος όχι μόνο ως θεμελιώδη αλλά και επί της ουσίας ως μοναδική αρχή για την απόδοση της ελληνικής ιθαγένειας. Με τον τρόπο αυτό ο νομοθέτης αδιαφορεί για την πραγματικότητα της μόνιμης και οριστικής εγκατάστασης σημαντικού αριθμού αλλοδαπών μεταναστών στην Ελλάδα, και πολύ περισσότερο για την πραγματικότητα της ύπαρξης μιας «δεύτερης γενιάς», η οποία συχνά δεν γνωρίζει παρά την Ελλάδα ως χώρα ανάπτυξης του συνόλου των βιοτικών τους σχέσεων, ως τη μοναδική τους πατρίδα. Για το νομοθέτη του 2004, κυρίαρχη φαίνεται να είναι η λογική ότι η μεταναστευτική πολιτική και η πολιτική ιθαγένειας συνιστούν αυτοτελή και μάλλον στεγανοποιημένα μεταξύ τους πεδία, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ότι σημαντικός πυλώνας της μεταναστευτικής πολιτικής οφείλει να είναι η «ένταξη» των μεταναστών, η οποία θα παραμένει εκκρεμής στο βαθμό και για όσο ο μετανάστης θα παραμένει «αλλοδαπός». Και τούτο ανεξάρτητα από το γεγονός ότι πράγματι η απόδοση της ελληνικής ιθαγένειας στους μετανάστες δεν εξαντλεί το περιεχόμενο της διαδικασίας που αποκαλείται «ένταξη». Εμμένοντας, όμως, στην παραπάνω προσέγγιση παραγνωρίζονται οι σοβαρές προκλήσεις που θέτει το σύγχρονο μετα-

ναστευτικό φαινόμενο για τη συνοχή της ελληνικής κοινωνίας και την ποιότητα του δημοκρατικού πολιτεύματος στον 21ό αιώνα.

Υπ' αυτή την έννοια, η αλλαγή του Κώδικα Ιθαγένειας κατά μια προφανώς εσωστρεφή και αυτοπρομοθετική παρέμβαση, η οποία δεν συμβάλλει στη χάραξη ενός διορατικού και μακροχρόνιου σχεδιασμού για την αντιμετώπιση των κρίσιμων υπαρξιακών ζητημάτων για το μέλλον της ελληνικής ιθαγένειας που θέτει το παρόν της ελληνικής κοινωνίας. Ενός σχεδιασμού απαγκιστρωμένου από τις λογικές που διέπουν το παρελθόν και που σήμερα είναι περισσότερο απαραίτητος από ποτέ.

Γιατί Κώδικας;

Ως απάντηση στη μη μεταρρύθμιση του ελληνικού δικαίου ιθαγένειας το 2004 συχνά διατυπώνονται, τόσο από φορείς όσο και από κόμματα, προτάσεις για την εισαγωγή στον υφιστάμενο Κ.Ε.Ι. ρυθμίσεων για την απόδοση της ελληνικής ιθαγένειας σε ορισμένες κατηγορίες αλλοδαπών που έχουν αναπτύξει ειδικούς δεσμούς με την Ελλάδα. Ως τέτοιες κατηγορίες αλλοδαπών προσδιορίζονται ιδίως όσοι έχουν γεννηθεί και ενηλικιώνονται στην Ελλάδα ή όσοι έχουν παρακολουθήσει και ολοκληρώσει σπουδές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε ελληνικά σχολεία στην Ελλάδα. Από τις προτάσεις αυτές δεν λείπουν ούτε οι καλές προθέσεις, ούτε ο κατ' αρχήν θετικός τους προσανατολισμός. Την ίδια στιγμή καταδεικνύουν τη συνειδητοποίηση από ευρύτερα στρώματα της ελληνικής κοινωνίας της αδυναμίας του ελληνικού δικαίου ιθαγένειας να ανταποκριθεί στις σύγχρονες κοινωνικές εξελίξεις και ανάγκες, ενώ, σε κάθε περίπτωση, βεβαιούν ότι τα ζητήματα ιθαγένειας δεν συνιστούν ταμπού για το δημόσιο λόγο.

Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι οι κατά καιρούς προτάσεις είναι περισσότερο προϊόν μιας διάθεσης αντιμετώπισης πολύ συγκεκριμένων επί μέρους προβλημάτων και όχι μιας ευρύτερης και ολοκληρωμένης επεξεργασίας των κρίσιμων ζητημάτων που αφορούν τον θεσμό της ιθαγένειας στο πλαίσιο ενός σύγχρονου κράτους δικαίου στην εποχή της μετανάστευσης. Όπως και να είναι, η επεξεργασία είναι αναγκαία κατά

δίκαιο της ιθαγένειας έχει τη δική του εσωτερική συνοχή, με ρυθμίσεις που αλληλεπιδρούν και αλληλοεξαρτώνται. Χωρίς την επεξεργασία αυτή η υιοθέτηση των όποιων προτάσεων και ευεπίφορη σε κακόπιστη κριτική καθίσταται και ενδεχομένως να δημιουργήσει μελλοντικά προβλήματα τα οποία θα μπορούσαν εκ των προτέρων να προβλεφθούν.

Εν όψει των παραπάνω, και επιδιώκοντας να αποφύγει μια αποσπασματική και εμβλαωματική προσέγγιση στα ζητήματα ιθαγένειας, στην Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου θεωρήσαμε ότι επιβάλλεται πλέον η συνολικότερη αναθεώρηση του συστήματος της ελληνικής ιθαγένειας. Για το λόγο αυτό και παρουσιάσαμε την πρότασή μας στην Αθήνα σε εκδήλωση την Πέμπτη 26 Μαρτίου 2009 για την υιοθέτηση ενός νέου σύγχρονου Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, ο οποίος διαμορφώνει ένα σαφές και συνεκτικό πλαίσιο δικαίου ιθαγένειας και περιέχει ρυθμίσεις που θεωρούμε κοινωνικά επιβεβλημένες, δίκαιες και πολιτικά εφικτές.

Ο προτεινόμενος Κ.Ε.Ι. αποτελεί μια πραγματική μεταρρύθμιση του ελληνικού δικαίου ιθαγένειας. Χωρίς να διαρρηγνύει τη συνέχεια και χωρίς να χάνει την επαφή με το διαχρονικό δίκαιο της ελληνικής ιθαγένειας τολμά να αναθεωρήσει τις βασικές επιλογές του εναρμονίζοντάς το με τις επιταγές ενός σύγχρονου κράτους δικαίου και εισάγοντας στοιχεία δικαίου εδάφους στο ελληνικό σύστημα ιθαγένειας. Έτσι, στη «δεύτερη γενιά» δίνεται η δυνατότητα απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας με δήλωση είτε των γονέων κατά τη γέννηση είτε των ίδιων κατά την ενηλικίωσή τους, εφόσον ένας από τους γονείς διαμένει στην Ελλάδα επί πενταετία, ενώ η ελληνική ιθαγένεια αναγνωρίζεται αυτοδικαίως στην «τρίτη γενιά».

Γιατί «Έλληνας και γεννιέσαι και γίνεσαι»;

Εάν θέλαμε να συμπυκνώσουμε την ουσία του προτεινόμενου από την Ένωση Κ.Ε.Ι. θα λέγαμε ότι δίπλα στον κανόνα ότι «Έλληνας γεννιέσαι» ήρθε η ώρα να προσθέσουμε ότι Έλληνας όχι μόνο γεννιέσαι αλλά «και γίνεσαι». Η αλήθεια βέβαια είναι πως «Έλληνας δεν γεννιέσαι» με τίποτε, παρά μόνο γίνεσαι,

ακριβέστερα «σε κάνουν». Ωστόσο, για λόγους νομικής συμμετρίας με τον κανόνα του δικαίου του αίματος, υιοθετήσαμε το παραπάνω σύνθημα που επιχειρεί να συμπυκνώσει με ρεαλιστικό και δίκαιο τρόπο τις δύο νομικές πραγματικότητες του δικαίου ιθαγένειας στη χώρα.

Η πρόταση νόμου για ένα νέο Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας που δημοσιοποίησε η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου είναι επίκαιρη γιατί:

• **Είναι κοινός τόπος στην πολιτική τάξη, με την εξαίρεση της άκρας δεξιάς, ότι ο Κώδικας Ιθαγένειας πρέπει να αλλάξει.**

Ο υπουργός Εσωτερικών δεν δεσμεύτηκε στην κατεύθυνση αλλαγής του δικαίου ιθαγένειας, αλλά αναγνώρισε emphaticά την ανάγκη αναθεώρησης του Κώδικα ο οποίος ως έχει σήμερα «δεν ανταποκρίνεται στις πραγματικότητες του καιρού μας». Ο Υπουργός, ωστόσο, έχει πολύ δουλειά να κάνει ώστε να πειστούν και να αξιολογήσουν ορθά τις πραγματικότητες αυτές και άλλοι στην κυβέρνηση. Πάντως, μια πρώτη παραδοχή από αρμόδια χείλη ότι χρειάζεται νέα ρότα, είναι πάντα η αρχή. Από την πλευρά του, το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, είτε λόγω εγνωσμένων προσωπικών ευαισθησιών του αρχηγού του, είτε λόγω ευρύτερων πολιτικών συγκλίσεων στο εσωτερικό του, φαίνεται πλέον ώριμο όχι απλώς να δεχθεί αλλά και να προωθήσει μια αλλαγή στη νομοθεσία για την ιθαγένεια στην Ελλάδα. Ο αντίλογος εδώ είναι ότι «συχνά το ΠΑΣΟΚ στο παρελθόν δείχνει να έχει επίγνωση της ανάγκης των αλλαγών, αλλά δεν κάνει τίποτε στο όνομα του πολιτικού κόστους». Ο αντίλογος αυτός είναι ισχυρός ωστόσο φαίνεται πως και μείζον τμήμα της εκλογικής βάσης της αξιωματικής αντιπολίτευσης δεν δείχνει να έχει λόγους να φοβάται από τη συμπερίληψη αλλοδαπών στον ελληνικό λαό. Ο καιρός πάντως θα δείξει, και το κόμμα αυτό φέρει ολόκληρο το βάρος απόδειξης της ειλικρίνειάς του. Τα κόμματα της αριστεράς, το καθένα με το δικό του σκεπτικό, είναι αναφανδόν υπέρ της αλλαγής της νομοθεσίας στην ελληνική ιθαγένεια και ευτυχώς, η πολιτική αυτή δεν φαίνεται να κινδυνεύει από τις άλλου τύπου ανταγωνισμούς.

• **Η ίδια η ελληνική διοίκηση βιώνει από πρώτο χέρι τα αδιέξοδα του παρόντος καθεστώτος** εξ ου και εκ των έσω έχει δημιουργηθεί μια κοινή πεποίθηση ότι «τα πράγματα δεν πάνε άλλο ως έχουν». Η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, κατά τη διαδικασία εκπόνησης του σχεδίου της για ένα νέο Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας ήρθε εκτενώς σε επαφή με στελέχη της ελληνικής διοίκησης που έχουν δουλέψει τα σχετικά ζητήματα. Η συναίσθηση ότι μόνον ένας εφ' όλης της ύλης επαναπροσανατολισμός της σχετικής νομοθεσίας μπορεί να βγάλει την ελληνική διοίκηση από τα αδιέξοδα πρακτικών αδιαφάνειας και αυθαιρεσίας είναι κοινή σε μείζον κομμάτι του στελεχιακού δυναμικού του Υπουργείου Εσωτερικών και όχι μόνο. Είναι πολύ δυσάρεστο ότι η παρούσα υπηρεσιακή ηγεσία δεν μοιράζεται αυτή την αντίληψη. Είναι άξιο λόγου πάντως ότι για πρώτη φορά αισθάνθηκε, έστω και υποχρεωμένη από τον πολιτικό προϊστάμενό της, να λογοδοτήσει δημόσια για το καθεστώς που επικρατεί με τις πολιτογραφήσεις στην Ελλάδα.

• **Άνθρωποι που ενδιαφέρονται να αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια περνούν μια απίστευτη ταλαιπωρία και πολύ συχνά μάλιστα δεν φτάνουν το στόχο τους.**

Το καθεστώς ιθαγένειας στην Ελλάδα είναι καθεστώς αποφάσεων και όχι κανόνων. Τα πάντα επαφίενται στην απόφαση (του Υπουργού Εσωτερικών) η οποία δεν δεσμεύεται από κανένα κανόνα, ούτε υπόκειται σε ουσιαστικό δικαστικό έλεγχο. Ο μη γνωρίζων σε αυτό το σημείο απορεί: «πώς γίνεται σε ένα σύγχρονο κράτος η διοίκηση να μην ελέγχεται και να αποφασίζει κατά βούληση χωρίς καμία λογοδοσία;». Δυστυχώς γίνεται, διότι ο ίδιος ο υπάρχων Κώδικας Ιθαγένειας με ρητές διατάξεις του, αφενός εξαιρεί τη διοίκηση από την υποχρέωση αιτιολογίας σε περίπτωση απόρριψης της αίτησης πολιτογράφησης και αφετέρου καθιστά ανενεργές τις προθεσμίες απάντησης στα αιτήματα των πολιτών. Σε ένα κράτος δικαίου όμως, το «όχι» της διοίκησης συνοδεύεται πάντα από ένα «γιατί». Το «γιατί» αυτό επιτρέπει στα δικαστήρια να κάνουν τη δουλειά τους και να αποδώσουν δικαιοσύνη. Επίσης, σε ένα κράτος δικαίου, η διοίκηση δεσμεύεται να απα-

ντά. Για ζητήματα που αφορούν την ελληνική ιθαγένεια, ούτε υποχρέωση για αιτιολογία υπάρχει, ούτε για απάντηση. Με δύο λόγια, όλα είναι αδιαφανώς μα προφανώς αυθαίρετα. Η κατάσταση αυτή δεν σχετίζεται με κράτος δικαίου και είναι ντροπή για τη χώρα.

• **Η δεύτερη γενιά μεταναστών στην Ελλάδα είναι πλέον παρούσα και η τρίτη σιγά σιγά έρχεται.** Η δεύτερη γενιά μεταναστών –πολλώ δε μάλλον η τρίτη– συχνά δεν νιώθει καν «μεταναστευτική» γενιά διότι, πολύ απλά δεν έχει δεσμούς με κανένα άλλο κράτος. Με δύο λόγια στην Ελλάδα συμβαίνει το εξής αδιανόητο: πολλοί άνθρωποι ειλικρινά τη θεωρούν πατρίδα τους και αυτή τους το αρνείται. Το γεγονός ότι η χώρα μας είναι η μόνη μεταξύ των πρώην 15 της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν προβλέπει ένα μηχανισμό που διευκολύνει την κτήση της ιθαγένειας για τους ανθρώπους που γεννήθηκαν ή μεγάλωσαν εδώ συνιστά μια εξαιρετικά δυσάρεστη πρωτοτυπία του ελληνικού δικαίου ιθαγένειας που αναπαράγει εξωφρενικές αδικίες και απίθανες καταστάσεις με θύματα νέα άτομα που δεν μπορούν να «είναι» αυτό που νιώθουν πως είναι, δηλαδή πολίτες αυτής της χώρας.

«Οι καιροί αλλάζουν και εμείς μαζί τους»

Πολλές σύγχρονες κοινωνίες υποδοχής μεταναστών στην Ευρώπη έχουν αρχίσει εδώ και πολύ καιρό να δίνουν τη δυνατότητα πολιτογράφησης στους μετανάστες τους καθιστώντας πιο απλή τη διαδικασία πολιτογράφησης τους. Τα παραδείγματα της Γερμανίας, ή χωρών του ευρωπαϊκού νότου που βρέθηκαν αντιμετώπιση με μείζονα μεταναστευτικά μεγέθη, όπως η Ισπανία και η Πορτογαλία, είναι τα πλέον πρόσφατα. Στην Ελλάδα ακόμη οι ακαμψίες είναι δυστυχώς ανυπόφορες και κάνουν τη ζωή των ανθρώπων που επιθυμούν να πολιτογραφηθούν ακόμη πιο ανυπόφορη.

Στα προηγούμενα υπάρχουν δύο επίπεδα αντίλογου. Το πρώτο είναι αξιακού τύπου. Μας λέει περίπου «έτσι είναι, αλλά δεν είναι δυνατό να κάνουμε έλληνα τον καθένα και να γεμίσουμε μειονότητες». Απάντηση: το ρίσκο «να γεμίσουμε μειονότητες» είναι υπαρκτό πλην όμως ελάχιστα αποτέλεσμα του ενδεχομένου οι

άνθρωποι αυτοί να αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια. Με δύο λόγια, εάν οι μηχανισμοί που παράγουν κοινωνικό αποκλεισμό στη χώρα αυτή συνεχίζουν να λειτουργούν και να θερμίζουν, τότε ελάχιστη σημασία έχει εάν οι αποκλεισμένοι είναι πολίτες ή όχι. Αντιθέτως, η εμπειρία δείχνει ότι η πραγματική δυνατότητα κτήσης της ιδιότητας του πολίτη του κράτους υποδοχής συνιστά ένα ουσιώδες –όχι το μόνο– μέσο που στοχεύει στην κοινωνική ένταξη των μεταναστών και άρα είναι μέτρο άρσης των κοινωνικών ή εθνοτικών ανισοτήτων. Το δεύτερο επίπεδο αντίλογου είναι ιστορικού τύπου και κάπως κυνικού περιεχομένου. Θα υπαγόρευε περίπου: «αφού η Γερμανία χρειάστηκε μισό αιώνα να καταλάβει τα αυτονόητα, πώς μπορεί να προσδοκά κάποιος ότι η Ελλάδα θα τα καταφέρει σε είκοσι χρόνια. Και μάλιστα, όταν στη χώρα μας, η διοίκηση για λόγους πολιτικούς είναι ιστορικά εθισμένη πολύ περισσότερο στις αφαιρέσεις ιθαγενειών (από μειονοτικούς και αντιφρονούντες μέχρι αρκετά πρόσφατα) και όχι σε πολιτογραφήσεις.»

Και αυτό το επιχείρημα όμως δεν πείθει. Ανιστόρητος δεν είναι αυτός που προτείνει τομές και ρήξεις σε πολιτικές μελαγχολικά αναχρονιστικές και αντιδραστικές. Ανιστόρητος είναι εκείνος που προσλαμβάνει την ιστορία και την παράδοση, με μια ακαταμάχητη δόση μονολιθικής στατικότητας ωσάν να έχει ξεχάσει ότι συζητάμε για εμπειρίες ανθρώπων τιθέμενες διαρκώς σε νέες κοινωνικές διαπραγματεύσεις και αγώνες με διαφορετική ανά συγκυρία έκβαση. Με δυο λόγια, η Ελλάδα και να ήθελε να παραμείνει δέσμια του μοντέλου για το οποίο κάναμε λόγο προηγουμένως σήμερα, στην εποχή της μετανάστευσης, δεν θα μπορούσε. Όπως εξ άλλου εδώ και κάμποσες εκατοντάδες χρόνια λέγανε οι Λατίνοι: «Οι καιροί αλλάζουν και μαζί τους αλλάζουμε και εμείς» («Tempora mutantur et nos mutamur in illis»).

Αλλάζουν όλοι, ακόμη και αυτοί που θέλουν να παραμείνουν ίδιοι ή νομίζουν πως παρέμειναν.

Η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου προτείνει:

Ι. Διαδικασία κτήσης ιθαγένειας για τα τέκνα αλλοδαπών που γεννιούνται στην Ελλάδα:

– προαιρετικά με δήλωση των γονέων για τη δεύτερη γενεά μεταναστών που μένει στην Ελλάδα τουλάχιστον πέντε χρόνια,

– υποχρεωτικά με τη γέννηση για την τρίτη γενεά.

2. Υποχώρηση του «δικαίου του αίματος» όταν έχει μεσολαβήσει μακρά αλληλουχία γενεών χωρίς την παραμικρή βουλητική ή τυχαία σύνδεση με την ελληνική γέννηση.

3. Αποδοχή των προηγούμενων παραμορφώσεων του αλλοδαπού στην Ελλάδα ως προϋπόθεση της αίτησης πολιτογράφησης.

4. Δραστική μείωση του παραβόλου για την αίτηση πολιτογράφησης.

5. Κατάργηση της υποχρέωσης προσκόμισης στοιχείων για «το ήθος και την προσωπικότητα» του αιτούντος, καθώς το Ποινικό Μητρώο καλύπτει σχετικές αναφορές.

6. Επαναφορά της συνέντευξης για κάθε περίπτωση πολιτογράφησης και υποχρέωση αιτιολογίας για την άρνηση πολιτογράφησης.

7. Εξορθολογισμός περιπτώσεων εξαιρετικής πολιτογράφησης και σύνδεσή της με την απόδειξη ισχυρών δεσμών με τη χώρα.

8. Εισαγωγή υποχρέωσης αποδοχής της οικειοθελούς αποβολής ιθαγένειας και κατάργηση κάθε ενδεχόμενου αναγκαστικής αποβολής ιθαγένειας.

9. Για πρώτη φορά κωδικοποίηση της διαδικασίας καθορισμού ιθαγένειας, η οποία αντιστοιχεί σε αγώγιμο δικαίωμα του ενδιαφερομένου και δεν εξαρτάται από τη διακριτική ευχέρεια της διοίκησης.

10. Πρόβλεψη εύλογων ειδικών προθεσμιών για την κτήση ιθαγένειας.

Η περίληψη, οι διατάξεις του Κώδικα και η αιτιολογική έκθεση σε: www.hilhr.gr

ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ

Η παρούσα συζήτηση για την αναθεώρηση του κώδικα της ελληνικής ιθαγένειας θα πρέπει να συνυπολογίσει τη σπουδαιότητα των ιστορικών παραμέτρων στον προσδιορισμό της ιδιότητας του πολίτη στην Ελλάδα σήμερα. Στο πλαίσιο αυτό, θα ήθελα να επιχειρήσω μια τριπλή ιστορικοποίηση της ιδιότητας του πολίτη ώστε 1) να διερευνήσουμε πως συναρτάται ο ορισμός της ιδιότητας του πολίτη με τη διαδικασία οικοδόμησης της εθνικής ταυτότητας, 2) να συνειδητοποιήσουμε τη ρευστότητα του αυτοπροσδιορισμού και τη διαφοροποίηση της εθνικής ετερότητας μέσα στο χρόνο και 3) να κατανοήσουμε το περιεχόμενο της έννοιας της καταγωγής στην οποία στηρίζεται το σύγχρονο δίκαιο ιθαγένειας. Στην πραγματικότητα, το δίκαιο του αίματος (*ius sanguinis*) αναφέρεται σε μια πραγματική ή φανταστική σύνδεση με την πατρίδα, ενώ το δίκαιο της εδαφικότητας (*ius soli*) αναφέρεται στην εδαφική προέλευση του πολίτη.

ως, κατ' ουσίαν, το δίκαιο του αίματος και το δίκαιο του εδάφους δεν έχουν τόσες διαφορές όσες αφήνει να εννοήσουμε η χρήση τους.

Αν ξεκινήσουμε από τον λακωνικό ορισμό του Μπένεντικτ Άντερσον ότι «το έθνος αποτελεί μια ανθρώπινη κοινότητα που φαντάζεται τον εαυτό της ως πολιτική κοινότητα, εγγενώς οριοθετημένη και ταυτόχρονα κυρίαρχη»,¹ είναι σαφές ότι στην έννοια της εθνικής ταυτότητας θα πρέπει να περιέχεται μια αίσθηση πολιτικής κοινότητας, πράγμα που σημαίνει με τη σειρά του, κοινούς θεσμούς και κοινό κώδικα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων για όλα τα μέλη της καθώς και μια καθαρά οριοθετημένη εδαφική περιοχή. Το κυρίαρχο κράτος αποτελεί την εγγύηση για την ελευθερία του έθνους, εφόσον, σύμφωνα με την αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης, το έθνος-κράτος αποτελεί την ιδεώδη μορφή πολιτικής οργάνωσης και διεκδικεί κατά προτεραιότητα την αφοσίωση των πολιτών του.

Στην ιδιότητα του πολίτη, όπως προσδιορίζεται στην εποχή των εθνικιστικών

κινημάτων στην Ευρώπη κατά τον 19ο αι., συγχωνεύεται η ένταξη στο πολιτικό και στο πολιτισμικό έθνος. Τα μέλη της εθνικής κοινότητας απολαμβάνουν μια αίσθηση ισότητας απέναντι στο νόμο, ενώ αναπόσπαστο τμήμα του δυτικού μοντέλου του έθνους είναι τα διάφορα είδη «δικαιωμάτων του πολίτη» από τα οποία αποκλείονται οι «ξένοι».

Το κρίσιμο ζήτημα που προκύπτει συνεπώς είναι με βάση ποια κριτήρια, πολιτισμικά ή πολιτικά, προσδιορίζεται η εθνική ταυτότητα και εν τέλει η ιδιότητα του πολίτη. Είναι το «έθνος-συμβόλαιο» ή το «έθνος-κληρονομιά» που επικρατεί; Το δίλημμα αυτό είναι παρόν σε όλους τους εθνικισμούς και απασχολούσε προφανώς και τους επαναστατημένους Έλληνες στις αρχές του 19ου αι., οι οποίοι φιλοδοξούσαν να αποκτήσουν ανεξάρτητο κράτος.

Ο ορισμός του ελληνικού έθνους την εποχή της Επανάστασης:

Η δυσκολία του εγχειρήματος –δηλαδή πώς θα οριζόταν το ελληνικό έθνος– φαί-